

Faglig kommentering af konsulentrapport - Anlæg af vådområde ”Kolind Eng sø”

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 16. juni 2014

Thomas Kjær Christensen

Institut for Bioscience

Rekvirent:
Syddjurs Kommune
Antal sider: 7

Faglig kommentering:
Ole Roland Therkildsen & Aksel Bo Madsen
Kvalitetssikring, centret:
Poul Nordemann Jensen

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

Vurdering af fugleforekomster	3
Vurdering af bird strike risiko	4
DCEs kommentarer	5
Referencer	7

Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) er af Syddjurs Kommune blevet bedt om en faglig kommentering af ovennævnte rapport i forbindelse med sagsbehandling og partshøring vedrørende oprettelse af et permanent vådområde ved Kolind. Baggrunden er at området ligger indenfor 13 km fra Aarhus Lufthavn, Tirstrup, og at Aarhus Lufthavn, med udgangspunkt i Bestemmelser for Luftfarten (BL 3-16), har gjort indsigelse mod etablering begrundet i risikoen for øgede forekomster af fugle og dermed en øget risiko for "bird strikes", kollisioner mellem fugle og fly.

Konsulentrapporten om etablering af Kolind Engsø er udarbejdet af Naturkonsulenterne ApS/Original Wild Nature ApS for Syddjurs Kommune og giver en omfattende beskrivelse af projektets omfang og udførelse, samt forventede geologiske, hydrologiske og biologiske effekter. Forventede fugleforekomster behandles særskilt grundigt med udgangspunkt i den potentielle konflikt med flysikkerheden i Aarhus Lufthavn.

I nærværende notat giver DCE en faglig vurdering af rapportens afsnit om fugleforekomster og vurderinger af risiko for bird strikes ved etablering af Kolind Engsø. Der er således alene tale om en ornitologisk vurdering, der ikke forholder sig til andre forhold vedrørende projektet.

Vurdering af fugleforekomster

Rapporten gennemgår i afsnit 5.3 fugleforekomster for en række arter i artsgrupperne svaner, gæs, ænder, skarv og måger i Syddjurs Kommune gennem de seneste 20 år ud fra indtastede observationer i Dansk Ornitologisk Forenings database "DOF-basen". I afsnit 5.4 behandles kortfattet udvalgte arter observeret specifikt på lokaliteten Kolindbro enge i perioden 1970-2013.

Beskrivelsen af artsforekomsterne omfatter primært de større fuglearter som forventes at kunne tiltrækkes ved etablering af et vådområde. I relation til vurdering af risiko for bird strike, er valget af arter derfor dækkende. Dog kunne det være informativt at inkludere forekomster af stær og svaler, som i tilfælde af at området vil gro op i tagrør, vil kunne indfinde sig i større antal udenfor yngletiden. Rapporten tager ligeledes ikke stilling til fuglebevægelser om natten.

Data fra DOF-basen udgør det største og stærkeste materiale der forefindes på fugleforekomster i Danmark. For langt de fleste arter giver databasen derfor et billede af forekomster året rundt, og rapportens brug af data, opdelt på yngle- og træk- og vinterperioder og på flokstørrelser, er meget relevant. Når det er sagt, savnes der en kritisk stillingtagen til hvorvidt data er repræsentative, da observationer registreret i DOF-basen ikke er gennemført systematisk indenfor eller mellem år og af mange forskellige observatører med forskellig præferens. Specielt for måger udenfor yngleområder vil observationerne i DOF-basen i vid udstrækning være præget af tilfældigheder og dække helt specielle større eller usædvanlige forekomster. For måger er der blandt de fleste ornitologer ikke nogen speciel interesse for især sølvmåge og svartbag, hvilket gør materialet i DOF-basen for disse to arter noget mere usikkert, hvilket især gør sig gældende for observationer inde i landet. Generelt kan der ikke udføres videnskabelige analyser på baggrund af DOF-base data, så rapportens påstand om på "videnskabelig måde" at beskrive fugleforekomster må tages med forbehold. Med ovenstående forbehold giver rapporten dog en reel beskrivelse af de behandlede arters forekomst.

Rapportens vurdering af fuglenes bevægelser mellem overnatningspladser og fourageringsområder i Syddjurs Kommune vurderes som meget sandsynlige, men der mangler reel dokumentation for om sådanne bevægelser følger faste trækkorridorer eller foregår tilfældigt. Det er fx almindeligt kendt, at vejr- og vindforhold kan påvirke trækforhold, dvs. retning og flyvehøjde, hos vandfugle. Kun for gæs og svaners vedkommende refereres der til observationer fra Aarhus Lufthavn som underbygger rapportens vurdering af disse arters bevægelser mellem fouragerings- og rasteplasser i og omkring Kolindsund/Syddjurs' kyster og Aarhus Lufthavn. Den nyeste viden om skarven (jf. DOFT 2014) viser at, denne art i stigende grad forekommer i ferske vande væk fra kysterne. Det må derfor forventes, at skarv vil optræde mere permanent i en etableret Kolind Engso. I hvilke antal skarv vil forekomme er uvist, men vil fuglene sandsynligvis komme fra den nærmeste ynglekoloni i Fuglsø Mose i Norddjurs Kommune, hvorfra de primære fourageringsbevægelser sandsynligvis sker mod den nordlige kyst af Djursland.

Fra kontakt til lokale ornitologer har DCE erfaret, at sangsvaner i vinterperioden indenfor de seneste år periodisk benytter Kolindbro enge til overnatning, selv i perioder hvor oversvømmede enge er frosset til. Et mindre antal canadagæs er ligeledes registreret overnattende i få tilfælde i Kolindbro enge (lille sø ca. 1 km ØNØ for Kolind bro). Disse observationer understøtter rapportens vurdering af, at Kolind Engso potentielt vil kunne blive anvendt som overnatningsplads for svaner og gæs efter en gennemførelse af projektet.

Med hensyn til trækruter for ænder der udnytter Kolindsund som fourageringsområde, eksisterer der ingen reel viden. Selv om det er forventeligt, mangler der dokumentation for at ænder primært vil bruge kanalerne i Kolindsund som ledelinjer under daglige trækbevægelser. Denne viden eksisterer ikke og kan ikke udledes af DOF-basens data. Det bemærkes desuden, at svømmeænder ofte foretager fourageringstræk om natten, fx til temporært oversvømmede landbrugsarealer.

Rapporten refererer i afsnit 9.4 til en mindre undersøgelse af flyvehøjder (DMU 1997) for de arter der mere detaljeret vurderes i relation til risikoen for bird strikes. Det vurderes, at de anvendte data på flyvehøjder (jf. Fig. 76) ikke nødvendigvis er repræsentative for flyvehøjden hos de samme arter i Kolindsundområdet, da de målte højder er baseret på meget få målinger (1-7 målinger, dog 132 for sølvmåge og 25 for stormmåge). Alle højdemålingerne er ligeledes indsamlet kystnært i Københavns Lufthavn, hvilket ikke nødvendigvis er sammenligneligt med arternes flyvehøjder ved søer inde i landet. Rapportens generaliserende brug af de refererede flyvehøjder i forbindelse med risikovurderingen for bird strikes i Aarhus lufthavn, bør derfor tages med et vist forbehold. Der er behov for at få beskrevet flyvehøjder af gæs og svaner i og omkring Aarhus Lufthavn, på disse arters daglige bevægelser mellem fouragerings- og overnatningsområder.

Vurdering af bird strike risiko

Rapportens afsnit 9.4 giver en beskrivelse af bird strikes og gennemgår 9 arter i forhold til risiko for bird strikes med disse i Aarhus Lufthavn i relation til forventede forekomster ved etablering af Kolind Engso.

Den generelle indledning om bird strikes er baseret på to tidligere rapporter fra 1) Dansk Fuglekollisionskomité ("Vejledning til flyvepladser vedr. anlæg med risiko for tiltrækning af fugle nær lufthavn", 2010) og 2) DMU (Teknisk

anvisning nr. 23. "Risiko for kollisioner mellem fly og fugle i retablerede vådområder nær flyvepladser", 2006), samt årsrapporter fra Aarhus Lufthavn (årsrapporter 2007-2012). Rapporten benytter sig af de to førstnævnte rapporters udvælgelseskriterier for fuglearter med forventet risiko for luftfarten i udvælgelsen af de specifikt udvalgte 9 arter. Heraf er sangsvane og canadagås dog medtaget på baggrund af deres forekomst i Syddjurs Kommune og potentielle risiko for flysikkerheden. Artsvalget skønnes dækkende for arter, som forventeligt vil udnytte en etableret Kolind Eng sø, samt have størst potentiel risiko i relation til bird strikes.

Alle 9 arter (sangsvane, canadagås, grågås, skarv, gråand, troldand, hættemåge stormmåge og sølvmåge) gennemgås med en beskrivelse af forekomst i den danske bird strike statistik 1992-2008, alvorligheds-% i bird strikes (jf. rapport fra Dansk Fuglekollisionskomite, 2010), yngle-, træk- og vinterforekomster og i Syddjurs Kommune, forventede trækruter og flyvehøjder, samt evt. tiltrækning til de åbne græsarealer på Aarhus Lufthavn. Alle artsgennemgange afsluttes med en udvidet konklusion i forhold til bird strike risikoen i Aarhus lufthavn ved etablering af Kolind Eng sø.

For alle arter, undtagen sangsvane og canadagås, finder rapporten ikke dokumentation for at vurdere, at der vil ske en stigning i bird strike risikoen ved etablering af Kolind Eng sø. Sangsvane og canadagås klassificeres som høj-risiko fugle sammen med grågås og stormmåge i rapportens afsnit 9.4.6. Hættemåge og sølvmåge klassificeres som middel-risiko fugle og skarv, troldand og gråand som lav-risiko fugle.

Afslutningsvis anbefaler rapporten at Kolind Eng sø etableres som et forsøgsprojekt, som menes at ville ændre adfærdsmønstret hos gæs og svaner. Baggrunden er, at de dokumenterede bevægelser over og tæt på Aarhus Lufthavn af disse arter, sker ud fra behovet for sikre overnatningspladser (større søer), som der ikke pt. eksisterer tæt på fourageringsområderne i Kolindsund. Ved etablering af Kolind Eng sø vil denne forventeligt udgøre en sikker overnatningsplads, hvilket derfor ikke skulle medføre daglige træk mellem Kolindsund og de eksisterende overnatningspladser i den sydlige del af kommunen (Øjesø, Stubbe sø og kysterne). Det er DCE's vurdering, at den nyetablerede eng sø vil kunne udgøre en overnatningsplads for gæs og svaner, der fouragerer i Kolindsund. Det er dog uvist, hvor mange af disse individer, der vil benytte eng søen. Antallet af fouragerende sangsvaner i Kolindsund overstiger formentlig i visse perioder kapaciteten i eng søen.

DCEs kommentarer

Det er DCEs vurdering, at nærværende konsulentrapport mht. afsnittene om fugle er udarbejdet på det bedst mulige datagrundlag, viz. DOF-basen og rapporter om bird strike risiko. Rapporten har dog ikke taget stilling til begrænsningerne i de underliggende data mht. beskrivelser af bl.a. trækruter og rapporteringssystematik i DOF-basens (jf. ovenstående afsnit). Ligeledes bruges data på flyvehøjder målt kystnært på ganske få fugle ukritisk som en generel standard i vurderingen af bird strike risikoen ved Aarhus Lufthavn. De nyeste data på skarvens forekomst i ferske vådområder er ikke kommenteret, da de sandsynligvis ikke er kendt af rapportens forfattere.

Modsat rapportens påstand om at bearbejdningen af de mange data har givet nyt kendskab til fuglenes daglige adfærdsmønstre og trækruter i Syddjurs Kommune, finder DCE ikke, at rapporten giver ny viden om disse

forhold. Der foreligger ikke mange, om nogen, observationer i DOF-basen, der reelt beskriver faktiske trækruter i området, men primært observationer af fourageringsområder og overnatningspladser.

Med hensyn til bird strike risiko, er det DCEs opfattelse, at rapporten anvender de nationale data-sammenstillinger på bird strikes i de to rapporter fra Dansk Fuglekollisionskomite og DMU på en måde så risikoen for et stigende antal bird strikes i Aarhus Lufthavn ved etablering af Kolind Engsø nedtones. Selv om risikoen for bird strikes med en vis sandsynlighed ikke vil blive mærkbart påvirket ved etablering af Kolind Engsø, fremhæves en række generelle forhold/resultater fra den nationale bird strike statistik (s. 80), som et indirekte argument for at en etableret Kolind Engsø ikke vil øge risikoen for bird strikes. DCE vurderer, at en sådan sammenstilling ikke er reel, da den overordnede fordeling af arter og forekomst af bird strikes i den nationale statistik ikke vil ændres med et potentielt stigende antal bird strikes med gæs og svaner i Aarhus Lufthavn.

Med reference til ovennævnte to rapporter angives at "hidtidige anbefalinger af placering af nyetablerede vådområder omkring Aarhus Lufthavn ikke har taget udgangspunkt i de faktiske forhold, men er baseret på teoretiske vurderinger..." (s. 80). Det er ikke DCE bekendt, at der foreligger hidtidige anbefalinger for Aarhus Lufthavn. De nævnte rapporter tager ikke højde for individuelle lufthavne, men giver generelle anbefalinger for etablering af vådområder og andre tekniske anlæg der kan tiltrække fugle. De to rapporter påpeger specifikt, at for individuelle lufthavne bør der udføres mere detaljerede fugleundersøgelser af bl.a. sæsonmæssige forekomster, lokale trækruter og flyvehøjder, før en vurdering af om fx etableringen af et vådområde kan gennemføres risikofrit.

Med hensyn til om Kolind Engsø vil udgøre et fremtidigt område som sangsvaner, canadagæs og evt. grågås vil bruge som overnatningsplads, må det vurderes som meget sandsynligt, da det vides, at sangsvaner og til dels canadagæs, allerede periodevist overnatter i engene ved Kolindbro. Kolind Engsø vil derfor forventeligt blive en overnatningsplads for især sangsvaner, da disse vurderes mere udpræget at kunne benytte de lavvandede søer og vandlidende enge end canadagæssene. Antalsmæssigt er det svært at forudsige en eventuel forekomst af overnattende gæs og svaner i Kolind Engsø, men det vurderes, at et fuldt gennemført projekt vil kunne medføre nogle hundrede sangsvaner samt et noget mindre antal canadagæs. Med kraftigt stigende forekomster gennem de seneste år, vil en stigning i antallet kunne forventes indtil områdets "bærekapacitet" er nået. Det er på det nuværende grundlag ikke muligt at kvantificere denne, ligesom det er værd at bemærke, at en eventuel etablering af et stiforløb omkring engsøen, jf. s. 99, samt jagtaktivitet på tilstødende arealer, vil kunne påvirke områdets værdi for overnattende gæs og svaner negativt.

Indenfor en sæson (vinterforekomst) vil området, hvis vegetationen holdes nede ved græsning, sandsynligvis have en relativ stabil forekomst af overnattende sangsvaner. Det forventes derimod, at canadagæssene vil overnatte mere sporadisk, afhængig af størrelsen på sø arealet (ifølge rapporten vil sø arealet være meget variabelt), samt af om de lavvandede søer er frosset til. I tilfælde af at området ikke plejes ved kreaturgræsning og/eller høslet og springer i rørskov med kun små partier med åbne vandflader, forventes det, at antallet af overnattende svaner vil reduceres kraftigt, mens gæssene med stor sandsynlighed ikke vil benytte projektområdet til overnatning.

Med de markant stigende antal sangsvaner og gæs på Djursland og den generelle bestandsudvikling, er det forventeligt, at disse arter på sigt vil udgøre en større risiko for flysikkerheden i Aarhus Lufthavn end de gør i dag uanset anlæggelse af søen eller ej. I den sammenhæng vurderes det, at Kolind Engsø i ikke vil kunne udgøre et overnatningsområde for specielt canadagæs i en udstrækning, der vil overflødiggøre fourageringstrækket mellem fourageringsområder i Kolindsund og eksisterende overnatningspladser. En tilsvarende argumentation vil i mindre grad også gælde for sangsvane. Kolind Engsø vil kunne tiltrække fouragerende skarver, og antallet vil i stor udstrækning afhænge direkte af søens areal og på sigt tilstedeværelsen af fisk.

Samlet set er det DCEs vurdering, at etablering af Kolind Engsø ikke vil medføre en øget risiko for bird strikes i Aarhus Lufthavn. Forekomsten af høj-risiko fuglearter på Djursland, dvs. sangsvane og gæs, forventes dog at stige med baggrund i en fortsat langsigtet stigende udvikling i disse arters forekomst, uanset anlæggelse af en engsø. En mere detaljeret vurdering kan ikke udarbejdes på det eksisterende datagrundlag, da der er usikkerhed omkring den reelle forekomst af sølvmåge, trækruter for både svømme- og dykænder og der mangler data på flyvehøjder på både dag- og nataktive fuglearter i og omkring Aarhus Lufthavn.

Referencer

DMU 1997: Petersen, I.K. & Clausager, I. Optællinger af fugle i Københavns Lufthavn. Rapport til Københavns Fluvepladser A/S. Danmarks Miljøundersøgelser. 22 s. 1997.

DMU 2006: Teknisk anvisning nr. 23. "Risiko for kollisioner mellem fly og fugle i reetablerede vådområder nær flyvepladser".

Dansk Fuglekollisionskomité 2010: Vejledning til flyvepladser vedr. anlæg med risiko for tiltrækning af fugle nær lufthavn, 2010.

DOFT 2014: Jens Gregersen. Skarven og fiskebestandene. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift 108 (2): 150-151.